

**KAVALIER
és CLAY
BÁMULATOS
KALANDJAI**

I. KÖTET

21. SZÁZAD
KIADÓ

Budapest, 2019

Apámnak

I. RÉSZ

A
**SZABADULÓ-
MŰVÉSZ**

1

AMIKOR SAM CLAY hajlott korában újságírók előtt, vagy a comic-rajongók évi közgyűlésén a koros tisztelők körében szónokolt, a maga és Joe Kavalier legnagyobb műve ürügyén előszeretettel mesélte, hogy annak idején, kölyökkorában, miközben ott kucorgott gúzsba kötve, lelakatolva abban a légmentesen zárt ládában, amit úgy neveznek: New York Brooklyn negyede, egy visszatérő álmom üldözte: Harry Houdini. „Számomra Clark Kent egy telefonfülkében és Houdini egy csomagolóládában egy és ugyanazt jelentette” – magyarázta fontoskodva a WonderConnál vagy az Angoulême-nél, vagy a The Comics Journal szerkesztőjének. „Aki bemegy, más emberként jön ki. Tudja, volt, anno, Houdininak egy mutatványa, még a kezdet kezdetén. Az volt a címe: »Metamorfózis«. Az ő mutatványai sohasem csak a menekülésről szóltak: mindig szerepet kapott bennük az átalakulás.” Ám az igazság az, hogy kölyökkorában Sammy legjobb esetben is csak halvány érdeklődést mutatott Harry Houdini és legendás mutatványai iránt, igazi nagy példaképe Nikola Tesla, Louis Pasteur és Jack London volt. És mégis, amikor arról szónokolt, mi volt a szerepe neki – a fantáziájának – a Szabadulóművész születésében, a történet – mint legjobb kitalációi esetében mindig – teljesen igaznak hatott. Sammy álmái mindig Houdini-szerűek voltak: a báb ál-

mai, mely bent küszködik a vak gubóban, tele örült vágygal, ki a fényre, a levegőre.

Houdini a kisemberek, az utcagyerekek és a zsidók hőse volt; Samuel Louis Klayman egy személyben volt mind a három. Tizenhét esztendő volt, amikor kalandjai elkezdődtek: nagyszájú kölyök volt, a lábai miatt talán nem olyan fürge, mint amilyennek szerette képzelni magát, és türelmetlen, mint az optimisták közül sokan. Szokványos mértékkel semmiképp sem lehetett volna jóképűnek nevezni. Háromszögletű arc, erős szemöldök, hegyes áll, duzzadt ajkak, görbe, izgága orr. Tartása esetlen, ruhája slampos: mindig úgy nézett ki, mint egy ágrólszakadt. Minden áldott reggel angyalsimára borotvált ábrázattal indult útjára, aminek délre híre-hamva sem maradt, ám az állán kiütköző züllött félárnyék korántsem volt elég ahhoz, hogy igazán vagányul nézzen ki. Rondának tartotta magát, de talán csak azért, mert sosem látta az arcát nyugalmi állapotban. Harmincegyben azzal, hogy az év nagy részében az *Eaglet* kézbesítette, összeszedett annyi pénzt, hogy vehessen egy súlyzókészletet, amit aztán a következő nyolc évben minden reggel szorgosan emelgetett, mígnem karja, mellkasa és válla inas és izmos lett – a gyermekbénulás azonban törékeny gyermeki lábakat adott alá. Zokniban állva alig volt százhatvanöt centi. Barátaihoz hasonlóan bóknak tartotta, ha valaki okostojásnak nevezte. Volt némi zavaros, ám annál lelkesítőbb elképzelése a televízió működéséről, az atomenergiáról, az antigravitációról, és olyasféle ábrándokat dédelgetett – ez volt ezer közül az egyik –, hogy napjait a Vénusz Nagy Sarki-óceánjának napos meleg partjain végzi. Falta a könyveket, mindenévő volt, mohón olvasta Stevensont, Londont és Wellst, kötelességtudón Wolfe-ot, Dreisert és Dos Passost, tele szájjal S. J. Perelmant. Önnevelő életrendje szokásos bü-

nős étvágyát álcázta. Esetében a rejtett szenvedély – legalábbis az egyik – a vértől csöpögő, kaland kaland hátán, negyedolcsis ponyva volt. 1933-ig visszamenőleg felkutatta és ától cettig kiolvasta *Az Árnyék* összes kétheti számát, és derekasan haladt *A Bosszúálló* és a *Doc Savage* teljes folyamának összegyűjtésében.

A Kavalier & Clay cég hosszú sikersorozata – és a Szabadulóművész születésének igaz története – 1939-ben kezdődött, egy október végi estén, amikor Sammy anyja berontott fia hálószobájába, odanyomta bal keze gyűrűs ujjának vaskemény ízületeit a gyerek koponyájához, és felszólította, hogy húzódjék beljebb, és csináljon helyet az ágyban Prágából érkezett unokatestvére számára. Sammy torkában dobogó szívvel felült. A konyhai mosogató feletti neonlámpa fakó fényében egy vele egykorúnak látszó nyurga fiút vett ki, aki kérdőjellel görnyedve támasztotta az ajtófélfát, hóna alatt boglyas újságköteggel, másik keze az arca előtt, mintha szégyellné magát. Ez itt, magyarázta Mrs. Klayman, miközben beljebb paskolta fiát a fal felé, Josef Kavalier, az ő, mármint a mama, fivérének, Emilnek a fia, aki ma este érkezett New Yorkba távolsági busszal egyenesen San Franciscóból.

– Mi baja van? – kérdezte Sammy, és beljebb csúszott, míg a válla oda nem szorult a hideg gipszfalhoz. A biztonság kedvéért magával húzta mind a két párnát. – Beteg?

– Na, mit gondolsz? – kérdezte az anyja, és nagyokat paskolt a lepedő felszabadult felére, mintha azon igyekezne, hogy lesöpörjön minden kártékony részecskét, amit Sammy maga után hagyhatott. Csak az imént jött haza a kétheti váltás utolsó éjszakai műszakjából a Bellevue-ből, ahol ápolónőként dolgozott a pszichiátriai osztályon. Még érezni lehetett rajta a kórház áporodott szagát, de egyenruhája nyitott nyakrészből levendulavíz halvány pá-

rája szivárgott, amivel apró testét mosni szokta. Olyasféle fűszeres, érdes illatot árasztott, mint a frissen hegyezett ceruza forgácsa. – Nézd meg, alig áll a lábán.

Sammy átlesett az anyja válla fölött, hogy jobban megnézzé magának azt a szegény Josef Kavaliert, abban a lötyögő tweedöltönyében. Hallott már valamit arról, hogy vannak holmi cseh unokatestvérei, de az anyja soha nem említette, hogy idelátogatnának, arról meg végképp nem, hogy Sammynek meg kéne osztania velük az ágyát. Azt sem egészen értette, hogy kerül a históriába San Francisco.

– Na, tessék – egyenesedett fel Sammy anyja ismét, szemmel láthatóan nagyon elégedetten, hogy fiát áttessékelte a matrac legkeletibb tizenöt centijére. – Gyere ide – fordult aztán Josef Kavalierhez. – Mondok neked valamit.

Azzal megfogta a fiú két fülét, mintha valami kancsó füle volna, és mindkét orcájára csókot cuppantott.

– Megérkeztél. Jó helyen vagy. Rendben?

– Rendben – felelte az unokaöccse. De nem hangzott valami meggyőzően.

A mama adott neki egy mosdókesztyűt, és kiment. Alighogy kilépett az ajtón, Sammy nyomban visszafoglalt néhány értékes centiméternyit a matracból, unokatestvére eközben ott állt, és lerohant orcáit dörzsölgette. Egy perc múlva Klaymanné leoltotta a lámpát a konyhában, és a két fiú sötétben maradt. Sammy hallotta, hogy unokatestvére mély levegőt vesz, aztán lassan kifújja. Az újságköteg megzörrent, aztán megadón a padlóra hullott. Josef Kavalier kabátgombjai a széktámlához koppannak, hallani lehetett nadrágja súrlódását amint kilépett belőle, lerúgta egyik cipőjét, aztán a másikat. Karórája odakoccant az éjjeliszekrényen álló vizespohárhoz. Aztán a fiú hideg légáram kíséretében bebújt a takaró alá, ci-

garetta-, hónalj- és nyirkos gyapjúszagot hozva magával, meg még valami édes, furcsán nosztalgikus szagot, amiről Sammy nyomban megállapította, hogy az unokatestvére leheletéből jön, és hogy aszalt szilva, a mama „különleges” húspástétomának maradékából (az aszalt szilva csak apró töredéke volt mindazoknak az adalékoknak, amelyek oly igazán különlegessé tették), amit a mama – mint Sammy korábban látta – zsírpapírba göngyölt, és egy tálon betett a frizsiderbe. Ezek szerint a mama tudott róla, hogy este megérkezik az unokaöccse, sőt, vacsorával várta, mégsem szólt róla Sammynek egy szót sem.

Josef Kavalier kiegyengette a hátát a matracon, megköszöri a torkát, karját a feje alá dugta, aztán mintha kikapcsolták volna, mozdulatlaná vált. Nem forgolódott, nem izgett-mozgott, még a lába ujja sem moccan. Az éjjeliszekrényen hangosan ketyegett a Big Ben. Joseph lélegzete egyre mélyebb és lassabb lett. Sammy épp azon spekulált, hogyan képes valaki ilyen édesdeden álomba zuhanni, amikor unokatestvére hirtelen megszólalt.

– Amint összeszedek egy kis pénzt, keresek magamnak szállást, és visszakapod az ágyad – ígérte. Enyhe német akcentussal beszélt, amit némi skót árnyalatok tarkítottak.

– Rendben – felelte Sammy. – Jól beszélsz angolul.

– Köszönöm.

– Hol tanultad?

– Hadd ne kelljen megmondanom.

– Titok?

– Magánügy.

– Megmondod, mit csináltál Kaliforniában? – kérdezte Sammy. – Vagy az is titok?

– Japánból hajóztam oda.

– Japánból? – Sammyt sárga irigység fogta el. Szívószál vékonyságú lábán még sosem jutott messzebb, mint Buf-

falo, soha nem hajózott nagyobb vizeken, mint az a pöf-feszkedő méregzöld szalag, amely Brooklynnt Manhattan-tól elválasztotta. Azon a keskeny ágyon, abban a szűk hálószobában, mely alig volt szélesebb, mint maga az ágy, az Ocean Avenue-i ház szolid alsó középosztálybeli lakásának eldugott zugában, melynek falát úgy rázta a nagymama horkolása, mint egy arra zörgő villamos, Sammy a szokásos brooklyni álmokat álmodta: a repülést, az átalakulást, a szökést. Szenvedélyes és fortélyos módozatokat talált ki: hol nagy amerikai regényíróvá változtatta át magát, hol híres emberré, mint a lapszerkesztő Clifton Fadiman, olykor pedig hős orvossá; máskor kellő gyakorlással és akaraterije megfeszítésével olyan lelki képességeket fejlesztett ki magában, amelyek révén természetfeletti hatalomra tett szert az emberi szívek és elmék fölött. Asztalfiókjában egy ideje ott lapult már egy vaskosnak szánt önéletrajzi regény első tizenegy oldala, címét még nem döntötte el, talán ilyesmi lesz – Perelman módorában –: *Sötét szemüvegben a világ*, vagy – Dreiser nyomán – *Amerikai csalódás* (bár ebben a témában voltaképpen még meglehetősen járatlan volt). Hihetetlen időt tudott tölteni néma koncentrációval – összevont szemöldökkel, visszatartott lélegzettel – hogy, fejlessze elméje látens képességét a telepátiára és agykontrollra. És legalább tízszer borzongta végig az orvosregények *Iliászát*, a *Mikrobavadászokat*. Sammy azonban – Brooklyn legtöbbszöröséhez hasonlóan – realistán tartotta magát, és menekülési tervei általában mesés összegek szerzése körül forogtak.

Hatéves korától fogva házalt, virágmagokkal, édessegekkel, szobanövényekkel, tisztítószerrel, fémtisztítókkal, folyóirat-előfizetésekkel, törhetetlen gombokkal és cipőfűzővel. Konyhaasztali laboratóriumában számtalan találmánya született: feltalált már csaknem mű-

ködő gombvisszavarró készüléket, kétfejes üvegnyitót és fűtőszál nélküli ruhavasalót. Az utóbbi időben üzleti érdeklődését a hivatásos illusztrációkészítés ragadta magával. A nagy kereskedelmi illusztrátorok és képregényrajzolóok – Rockwell, Leyendecker, Raymond, Caniff – pályájuk delezőjén jártak, és külföldön az az általános benyomás alakult ki, hogy az ember a rajzasztal mellett azon túl, hogy tisztos jövedelemre tehet szert, képes arra is, hogy megváltoztassa a nemzet lelkületének szerkezetét és tónusát. Sammy szekrényében tucatszám halmozódtak a rajztömbök, bennük durva újságrajzstílusban lovak, indiánok, rögbihősök, érző tekintetű majmok, Fokkerek, nimfák, holdrakéták, cowboyok, szerecsenek, trópusi dzsungelék, szürkemedvék, nőiruharánc-tanulmányok, férfikalap-horpadások, megcsillanó íriszek, felhős nyugati égboltok. Sammy csak homályosan sejtett ezt-azt a perspektíváról, anatómiai ismeretei kétesek voltak, vonalai gyakran elnagyoltak – viszont leleményesen tudott lopni. Az újságokból és képregényekből kivágta kedvenc illusztrációit és ábráit, és beragasztotta őket egy vastag füzetbe: ezernyi mintát kapott a legkülönbözőbb pózban és stílusban. Képkivágás-bibliájának különösen nagy hasznát vette, amikor A Dél-kínai-tenger címen összekotyvasztotta a *Terry és a kalózok* című képregény egy utánzatát, hűségesen másolva a nagy Caniffot. Máskor – *A bolygók Pimpernelje* című opusához – Raymondot nyúlta le, a *Doyle, a boxeres rabló* acélos állkapcsú hősét viszont Chester Gouldtól koppintotta. Megpróbált csórni Hogarthtól és Lee Falktól, George Herrimantól, Harold Graytól és Elzie Segartól is. Képregénymintáit egy vastag kartondossziében tartotta az ágya alatt, várva az alkalmat, a nagy pillanatot, amikor elővezetheti őket.

– Japán! – sóhajtotta ismét, megrészegülve attól a Caniffra emlékeztető egzotikus illattól, amely e nevet körül-
lengte. – Mit csináltál ott?

– Többnyire a bélgörceimmel bajlódtam – felelte Josef Kavalier. – Egyébként most is. Főleg éjjel.

Sammy latolgatta egy pillanatig ezt az információt, aztán kissé közelebb húzódott a falhoz.

– Mondd, Samuel – szólt egy idő után Josef Kavalier. – Hány rajz kell a portfóliómba?

– Nem Samuel. Sammy. Vagy hívj inkább Samnek.

– Sam.

– Miféle portfólióról beszélsz?

– A rajzaimról. Hogy megmutasd a munkaadódnak. Sajnos eddigi műveimet ott kellett hagynom Prágában, de nagyon gyorsan rajzolok újakat. És piszkosul jókat.

– Hogy megmutassam a főnökömnek? – képedt el Sammy, és érezte, hogy ez a kusza história megint a mama műve. – Miről beszélsz?

– Anyád azt mondta, talán segíthetsz munkát szerezni a cégnél, ahol dolgozol. Én is művész vagyok, mint te.

– Művész? – Sammyt megint elfogta az irigység. Ezt a szót ki nem tudta volna ejteni úgy, hogy árulkodó tekintetét cipője orrára ne szegezze. – Az anyám azt mondta, hogy művész vagyok?

– Azt. Kereskedelmi grafikus, az Empire Novelties Incorporated Companynál.

Sammy egy pillanatig eldédelgette azt a parányi lángot, amit ez a másodkézből származó bók gyújtott benne, aztán kirobbant.

– A mama megint hamukál!

– Tessék?

– Csak úgy dől belőle.

– Dől belőle? Mi?

– Hivatalnok vagyok. Leltárkészítő. Néha megengedik, hogy megtervezzek egy hirdetést. Vagy ha kihoznak egy új cikket, megkérnek, hogy készítsem el hozzá az illusztrációt. Darabját két dollárért.

– Aha. – Josef Kavalier újabb hosszú lélegzetet vett. Még mindig nem mozdította egyetlen porcikáját sem. Sammy sehogy sem tudta eldönteni, hogy ez a mélységes mozdulatlanság az elviselhetetlen feszültség vagy a kéjes nyugalom terméke.

– Anyád írt az apámnak – szólt Josef. – Emlékszem, azt írta, hogy te mindenféle szuper találmányokat megszerkentyűket tervezel.

– Én?

– Szóval hamukált.

Sammy sóhajtott, mintegy jelezve, hogy sajna, csakugyan ez a helyzet. Szánakozó, fájdalmas volt ez a sóhaj – és jogtalan. Amikor ugyanis a mama azt a levelet írta a fivérének, Prágába, még úgy tudta, hogy pontos helyzetképet ad; Sammy volt az, aki az utóbbi esztendőben folyamatosan hamukált, mégpedig nem csak az anyjának, hanem bárkinek, aki hajlandó volt meghallgatni, hamukált, hogy kicifrázza azt az alantas beosztást, amit az Empire Noveltiesnél betöltött. Sammy egy pillanatra zavarba jött, nem is annyira azért, mert elkotyogta unokatestvérének, milyen ócska beosztásban van, inkább azért, mert felfedezte ezt az apró pettyet anyja mindent látó nagyítóüvegén. Aztán azon tűnődött, hogy az anyja, aki nem szokott bedőlni a hengegéseinek, igazából aligha vette komolyan azt az állítólagos befolyást, amivel Sammy Shelton Anapol, az Empire Novelties tulajdonosa fölött rendelkezett. Ha fenn akarja tehát tartani a látszatot, amibe oly sok erőt és leleményességet fektetett, kutya kötelessége, hogy másnap este, amikor hazajön a munkából, tintafoltos kis

hivatalnok ujjai között ott szorongasson egy állást Josef Kavalier számára.

– Meg fogom próbálni – mondta, és ez volt az első szikra, ez volt, amikor megérezte a lehetőség csiklandó ujjait a hátgerincén. Most egy darabig mindketten hallgattak. Sammy érezte, hogy Josef még ébren van, és szinte hallotta, amint az unokatestvére ereiben cseppenként szétárad a kétely, mely lassan úrrá lett a srácon. Sammy megsajnálta.

– Kérdezhetek tőled valamit?

– Mit akarsz?

– Mi volt az a sok újság?

– Itteni, New York-i lapok. A buszvégállomáson vettem.

– Hányat?

Sammy most először érezte, hogy Josef Kavalier megmoccan.

– Tizenegyet.

Sammy gyorsan számolni kezdett az ujján: nyolc fővárosi napilap volt. Ha hozzászámoljuk az *Eagle*-t és a Home Newst, akkor tíz.

– Egy nem stimmel...

– Nem stimmel?...

– A *Times*, a *Herald-Tribune* – érintette meg két ujját –, a *World-Telegram*, a *Journal-American*, a *Sun*. – Itt behajtotta a tenyerét. – A *News*, a *Post*. Ja, meg a *Wall Street Journal* és a brooklyni *Eagle*. Aztán még a bronxi *Home News*. – Melyik a tizenegyedik? – ejtette két kezét a matracra.

– A *Woman's Wear Daily*.

– A *Woman's Wear Daily*?

– Fogalmam se volt, hogy az mi. Hogy az egy divatlap – nevetett magán Josef torokkreszelősen. – Prágáról kerestem valamit.

- És találtál? Kell, hogy legyen valami a *Times*ban.
- Valami igen. Egy kicsi. De a zsidókról semmi.
- Ja, a zsidókról. – Sammy már kezdte érteni a dolgot. Josef nem a legfrissebb londoni és berlini diplomáciai manőverekről vagy Adolf Hitler legújabb durva komédiájáról szeretett volna hírt kapni. Olyan cikket keresett, amelyikből a Kavalier család körülményeiről tudhat meg egyet-mást.
- Tudsz zsidóul? Jiddisül?
- Nem.
- Kár. New Yorkban négy jiddis lap is van. Azokban biztos találnál valamit.
- És mi a helyzet a német lapokkal?
- Nem tudom, de szerintem vannak. Az biztos, hogy sok német él itt. Gyakran masíroznak, meg gyűléseznek mindenütt a városban.
- Aha.
- Aggódsz a családotért?
Semmi válasz.
- Nem tudtak kijutni?
- Nem. Még nem. – Sammy érezte, hogy Josef hevesen megrázza a fejét, mintha véget akarna vetni a beszélgetésnek. – Azt hiszem, elfogyott az összes cigarettám – folytatta a társalgási könyvek semleges hangnemében. – Talán te...
- Lefekvés előtt szívtam el az utolsót – mondta Sammy.
- Hé, várj csak, honnan tudtad, hogy cigizek? Érzed rajtam a szagát?
- Sammy – szólt be az anyja. – Alvás.
Sammy megszimatolta magát.
- Brrr. Kíváncsi vagyok, Ethel érzi-e. Nem szereti, ha dohányzom. Ha rá akarok gyújtani, ki kell másznom az ablakon, oda, arra a tűzlépcsőre.

– Tilos az ágyban dohányozni? – morgolódott Josef.
 – Még egy ok, hogy mielőbb elmenjek.

– Ne is mondd! Majd’ megveszek, hogy legyen egy saját odúm – panaszkodott Sammy.

Így feküdtek pár percig, vágyakozva egy cigarettára, és mindarra, ami ebben a hiábavaló vágyakozásban össze-sűrűsödött.

– Hol a hamutartód? – kérdezte végül Josef.

– Kint a tűzlépcsőn. Egy virágcserep.

– Biztos van benne egy csomó... *dekk?*... *rigó?*... csutka?

– Úgy érted, csikk?

– Az, csikk.

– Azt hiszem, van. Csak nem azt akarod szívni?

Josef minden előzetes figyelmeztetés nélkül megfordult és lehemperegett az ágyról, mintha hirtelen ellenállhatatlan tevékenységi roham szállta volna meg, mely egyszerre lehetett az iménti tökéletes tunyaság ellentéte és terméke. Sammy szeme már hozzászokott szobája – sosem teljes – sötétjéhez. A konyhai neonlámpa szürkés-kék fénye rojtként vette körül az ajtót, és összevegyült az éjszakai Brooklyn sápadt derengésével, mely az utcalámpák fényudvarából, a villamosok és autók reflektoraiból, a városrész három működő vasgyárának tüzeiből és a folyón túli szigetkirályság átderengő fényeiből tevődött össze, és szivárgott befelé a függöny résén. Ebben a halvány derengésben, amely Sammy számára az álmatlanság nyomasztó fénye volt, látta, amint az unokatestvére sorra veszi gondosan a széktámlára terített ruháit, és módszeresen végigtapogatja a zsebeit.

– Gyújts lámpát – suttogta Josef.

– Az anyám... – rázta a fejét Sammy.

Josef visszatért az ágyhoz, és leült.

– Akkor sötétben kell dolgoznunk.

Ujjai közt egy kissé gyűrött cigarettapapírt tartott, és Sammy végre rájött, mit akar. Feltámaszkodott az egyik karjára, a másikkal félrehúzta a függőnyt, óvatosan, nehogy árulón megcsikorduljon. Aztán összeszorított fogakkal felnyitotta az ágy melletti tolóablakot, beengedve a járműforgalom hűvös zaját és az októberi éjszaka mormogó hidegét. Sammy „hamutartója” egy mexikóias, négyszögletű terrakottaedény volt, benne virágföld, korom és egy cinerária félig megkövesedett maradványának terméketlen keverékével. A növény még a szobanövényárus-korszakban maradt Sammy nyakán, s így régebbi volt, mint ártalmas szokása, a dohányzás, melynek alig három esztendeje hódolt. A fonnyadt növény tövében tucatnyi kissé nedves Old Gold-csikk vonaglott. Sammy összekotort egy maroknyit, utálkozva, mintha giliszták lennének, aztán átadta unokatestvérének, aki cserébe adott neki egy gyufaskatulyát, melynek felirata arra biztatott: „KÓSTOLD MEG JOE RÁKJÁT A HALÁSZKIKÖTŐBEN”. A skatulyában egyetlen szál gyufa maradt csupán.

Josef fél kézzel gyorsan, kissé bűvészkedve, felbontott hét csikket, és a petyhüdt dohányszálakból álló masszát belegyömöszölte a ráncos Zig Zag papírszeletbe. Fél perc múlva kész is volt a cigi.

– Gyere – szólt, azzal térden állva odacsúszott az ágyon az ablakhoz, ahol Sammy csatlakozott hozzá, és fejüket és felsőtestüket kidugták az éjszakába. Josef átadta a cigarettát Sammynek, aki a gyufa drága lángjánál, melyet idegesen igyekezett eltakarni a széltől, észrevette, hogy Josef tökéletes rudacskát bűvészkedett össze, mely épp olyan vastag és egyenes, és csaknem olyan egyenletes, mintha gép sodorta volna. Sammy hosszút slukkolt a True Virginia Flavour füstjéből, aztán visszaadta a csodacigaretét készítőjének, s így pöfékeltek, csendben, míg egyetlen

izzó negyedhüvelykes darabka maradt. Akkor visszahúzódtak, leengedték az ablakot, és behúzták a sötétítőfüggönyt, s a két füstszagú hálótárs visszafeküdt a közös ágyba.

– Tudod – szólalt meg Sammy –, bennünket csakugyan nyugtalanít ez az izé, ez a Hitler... meg az, ahogy a zsidókkal bánik... meg ez az egész. Amikor ezek... amikor lerohantak... lerohantak benneteket... Az anyám... mi mind... – Megrázta a fejét, mint aki nem tudja pontosan, mit is akar mondani. Felült egy kicsit, és kirántotta maga alól az egyik párnát. – Nesze – mondta.

Josef Kavalier felemelte a fejét a matracról, és alágyúrte a párnát.

– Köszönöm – mondta, azzal visszafeküdt.

Lélegzése tüstént egyenletessé vált és lelassult, sűrű horkolássá változott, és Sammy magára maradt merengéseivel, melyek, mint minden éjjel, a selyemhernyó-terv körül forogtak. De évek óta most fordult elő először, hogy ábrándjaiban egy szövetséges segítségére is számíthatott.

2

EGY ILYESFÉLE SELYEMHERNYÓ-TERV – egy mesébe illő menekülés ábrándja – volt az, ami Josef Kavaliert is útnak indította, hogy átszelve Ázsiát és a Csendes-óceánt, ott landoljon unokatestvére keskeny ágyán, az Ocean Avenue-n.

Amint a német hadsereg elfoglalta Prágát, bizonyos körökben megindult a pusmogás, hogy a város híres gólemét, Lőw rabbi csodálatos agyagóriását biztos helyre kéne menekíteni. A nácik bevonulását rémhírek kísérték, elkobzásokról, kisajátításokról és fosztogatásokról, amelyeknek főképp a zsidók műkincsei és szent tárgyai estek áldozatul. A gólem titkos őrzői attól rettegetek, hogy az agyagóriást bepakolják, és elszállítják, hogy valami berlini vagy müncheni intézet vagy magángyűjtemény díszé legyen. Két, jegyzetfüzettel felszerelkezett, halk szavú, fürkésző tekintetű német fiatalember már ott ólálkodott az Ó-Új zsinagóga környékén, melynek eresze alatt a legenda szerint ott rejtőzött a gettó hosszú álomba merült védelmezője. A két német ifjú állítólag csupán kíváncsi tudós volt, akinek semmi kapcsolata nem volt a Reichsprotektorattal, de ezt senki nem hitte el. Suttogó hírek szerint magas berlini pártkörökben jó néhány buzgó tanítványa akadt a teozófiának és az úgynevezett okkultnak. Alighanem idő kérdése csupán, hogy ráakadnak az óriási fenyezőkoporsóban álomtalanul alvó gólemre, és elragadják.

Az őrzők közül többen vonakodtak beleegyezni, hogy a gólemet – akár tulajdon védelme érdekében is – külföldre menekítsék. Egyesek azzal érveltek, hogy az óriást eredetileg a Moldva folyó agyagjából formálták, és fizikailag megsínylené, ha elszállítanák szülőhelye éghajlata alól. Azok, akik hajaztak a történelemhez, és akik – mint a történészek mindenütt – azzal hízelegtek maguknak, hogy képesek higgadtan felbecsülni a jövő távlatait, úgy érveltek, hogy a gólem évszázadokon át ki tudja hány inváziót, csapást és pogromot élt túl anélkül, hogy felfedték és elmozdították volna, és ezért úgy vélekedtek, hogy a csehországi zsidók sorsának pillanatnyi rosszabbra fordulása most sem indokol kapkodást. Illetékes körökben még olyanok is akadtak, akik – ha megszorongatták őket – beismerték: azért nem akarják elszállíttatni a gólemet, mert szívük mélyén nem adták fel a gyermekes reményt, hogy az óriás, a zsidógyűlölők és -becsmérlők nagy ellensége, egy nap, a szörnyű vész óráján feltámad, és újra harcba száll. A többség azonban mégiscsak arra szavazott, hogy a gólemet biztos helyre kell szállítani, lehetőleg egy minél eldugottabb, de nem teljesen zsidó lakosság nélküli, semleges országba.

Ez volt az a pillanat, amikor a titkos kör egy tagja, akinek volt bizonyos kapcsolata Prága színházi és bűvészvilágához, bedobta Bernard Kornblum nevét, mint akire rá lehet bízni a gólem kimenekítését.

Bernard Kornblum egy *Ausbrecher*, azaz szabadulóművész volt, aki olyasféle kényszerzubonyos és bilincses mutatványokra specializálta magát, amilyenekkel Harry Houdini híressé vált. Kornblum nemrég – túl a hetvenen – visszavonult a színpadtól, letelepedett Prágában, fogadott hazájában, és várta, ami elől nincs menekvés. Kornblum – mint ajánlója közölte – Vilnából, a zsidó Európa szent

városából érkezett, mely arról ismert, hogy – a lakosság zömének józan gondolkodása ellenére – akadnak benne olyanok, akik szívélyes és meghitt viszonyban vannak a gólemekkel. Ezenkívül Litvánia hivatalosan semleges ország volt, és Hitler – ha voltak is bizonyos ambíciói vele kapcsolatban – a Molotov–Ribbentrop-paktum egy titkos jegyzőkönyvében állítólag esküvel lemondott róla. Kornblumot tehát egy szép napon becitálták maguk elé, kiragadván a Hofzinsler Klub kártyaszobájában fenntartott törzshelyéről, a pókerasztal mellől, és elvezették abba a titkos fészkerbe, a Faleder-emlékmű szomszédságában, a sírköbemutató terem mögött, ahol a kör találkozott. Itt Kornblumnak elmagyarázták a feladat lényegét: a gólemet ki kell csempészni rejtekhelyéről, megfelelő módon elő kell készíteni a szállításhoz, aztán feltűnés nélkül ki kell juttatni az országból, a rokonszenvező vilnai körök oltalmába. A szükséges hivatalos okmányokról – fuvarlevelekről, vámigazolásokról – a kör befolyásos tagjai, vagy magas posztokat betöltő barátaik fognak gondoskodni.

Bernard Kornblum nyomban vállalta a kör megbízását. Kornblum, sok bűvészhez hasonlóan megrögzött hitetlen volt, aki csak a Legnagyobb Bűvészt, a Természetet tisztelte, egyszersmind azonban kötelességtudó zsidó is volt. De ami még fontosabb: unatkozott és boldogtalannak érezte magát visszavonultságában, és már jó ideje – talán megfontolatlanul – azt latolgatta, mi lenne, ha visszatérne a pályára, amikor az ügyben beidéztek. Bár meglehetősen ínségben élt, visszautasította a bőkezű díjat, amit a kör felajánlott, és csupán két feltételt szabott: nem árul el a terveiből senkinek semmit, és nem fogad el semmiféle kéretlen segítséget vagy tanácsot. Az egész mutatványra, úgy, ahogy van, függőnyt bocsát, amit csak akkor lebbent fel, amikor az ügylet le lesz bonyolítva.

A kör ezeket a kikötéseket igen vonzónak, de ami még fontosabb, józannak is tartotta. Minél kevesebbet tud bármelyikük is a részletekről, annál könnyebb lesz – ha a dolog napvilágra jutna – letagadniuk, hogy tudomásuk lett volna a gólem eltűnéséről.

Kornblum elhagyta a Faleder-émlékművet, mely ott állt, nem messze Maisel utcai otthonától, és hazafelé menet gondolatban már kezdte hajlítani és formálgatni egy merész és elegáns terv fémvázát. Az 1890-es években, Varsóban Kornblum életének egy röpké szakaszában bűnöző életmódra kényszerült, tolvajként kereste a betevőt, most aztán, amint azt latolgatta, hogyan lehetne a gólemet észrevétlenül kicsempészni jelenlegi helyéről, bűnös emlékek ébredtek benne, holmi hegesztőpisztoly-lángról és ellopott drágakövekről. Amikor azonban belépett a ház előcsarnokába, minden terve egy csapásra megváltozott. A *gardienne* kidugta a fejét a fülkéjéből, és közölte vele, hogy egy fiatalember vár rá a szobájában. Aranyos fiú – tette hozzá –, tisztes beszédű és jólöltözött. Más esetben a hölgy természetesen arra kérte volna a látogatót, hogy várakozzék a lépcsőházban, de ezúttal felismerni vélte a vendégben a Herr Professor egy régebbi tanítványát.

Azokban, akik azzal keresik a kényerüket, hogy a végzetten kacérkodnak, kialakul egyfajta, a látnoki képességgel határos pesszimista képzelőerő, amely mindig a legroszszabbra számít. Kornblum tehát nyomban tudta, hogy a váratlan látogató nem lehet más, mint Josef Kavalier, és szíve elszorult. Hónapokkal azelőtt hallott róla, hogy a fiú ott akarja hagyni a képzőművészeti főiskolát, és emigrálni készül Amerikába. A jelek szerint valami baj történhetett.

Josef a kalapját a melléhez szorítva állt a szobában, amikor öreg tanára belépett. Jó szagú skót tweedszövetből szabott, szemlátomást új öltöny volt rajta. Arca pírjából,

és abból, ahogy túlzott erőfeszítéssel vigyázott, nehogy fejét beleüsse az alacsony, lejtős mennyezetbe, Kornblum kiolvasta, hogy a fiú alaposan be van rúgva. Egyébként már nem lehetett egyszerűen fiúnak nevezni: tizenkilenc éves is lehetett.

– Mi történt, fiam? – kérdezte Kornblum. – Mit keresel itt?

– Nem vagyok itt – felelte Josef. Sápadt, szeplős, fekete hajú fiú volt, orra nagy, egyszersmind szétlapult, tágra nyílt kék szemében túlságosan élénk maró gúny lobogott, semhogy ábrándosnak lehetett volna mondani. – Az ostendei expresszen ülök. – Josef egy részegét játszó túlméretezett mozdulatával az órájára pillantott. De Kornblum látta, hogy nem színészkedik. – Épp most hagyom el Frankfurtot, látja?

– Aha.

– Igen. A család teljes vagyona ráment. Mindenki, akit meg kellett vesztegetni, meg lett vesztegetve. Az összes bankszámla kiürítve. Apám biztosítási kötvénye eladva. Anyám ékszerei, ezüstneműje, mind. A képek. A legjobb bútordarabok. Az orvosi felszerelések. A részvények. A kötvények. Minden, csupán azért, hogy én, a szerencse fia, felülhessek erre a vonatra, érte? A dohányzókocsiba. – Josef kifújta egy képzeletbeli füstpamacst. – Hogy keresztülszáguldjak Németországon, útban a jó öreg USA felé – fejezte be amerikaias orrhangon. Kornblum füle számára egész jól hangzott ez az akcentus.

– Nézd, fiam...

– És minden papírom rendben, tökéletesen rendben. Kornblum felsóhajtott.

– A kiutazóvízumod is? – kérdezte. Sok történetet hallott már az utóbbi hetekben ilyen utolsó pillanatban elutasított kérelmekről.

– Azt mondták, egy pecsét hiányzott. Egyetlenegy pecsét. Megmondtam nekik, hogy az ki van zárva. Minden rendben kell hogy legyen. Volt egy ellenőrző listám, maga a vízumosztály másodtitkára állította össze. Megmutattam nekik.

– Mire ők?...

– Azt mondták: megváltoztak a feltételek. Aznap reggel. Távirati utasítást kaptak, magától Eichmanntól. Egerben szedtek le a vonatról. Tíz kilométerre a határtól.

– Ó! – jajdult fel Kornblum, és óvatosan leereszkedett az ágyra – aranyérben szenvedett – és ütögetni kezdte maga mögött az ágytakarót. Reszketően felsóhajtott, vállá kiegyenesedett, nyakán hátul megfeszültek az inak. Sírással küszködött.

– Figyelj ide – szólt az öreg mágus, a könnyeit nyeldesve. – Szerintem te biztos kimászol ebből a csávából.

Vigasztaló szavai kissé hamisan csengtek, mert baljós előérzetek fogták el. Jócskán elmúlt éjfél, és a fiúból csak úgy áradt a kétségbeesés, a közelgő robbanás előszele, ami nemcsak együttérzést keltett Kornblumban, hanem nyugtalanná is tette. Öt évvel azelőtt – azóta is bánja – egyszer már belekerült egy keserves ügybe ezzel a meggondolatlan és peches fiúval.

– Gyere – paskolta meg esetlenül a fiú vállát. – A szüleid biztos aggódnak érted. Hazakísérlek.

Ez megtette a magáét. Josef hevesen beszívta a levegőt, mint aki arra készül, hogy a lángoló fedélzetről rettegve beugrik a jeges tengerbe, és elsírta magát.

– Egyszer már elhagytam őket – rázta a fejét. – Képtelen lennék még egyszer megtenni.

A vonaton, mely nyugatra, Ostende és Amerika felé röpítette, Josefet egész délelőtt gyötörte a búcsúzkodás keserű emléke. Ő maga nem sírt, és a maga részéről nehe-

zen viselte anyja zokogását, de különösen a nagyapját, aki 1926-ban Brnóban Janáček *Věc Makropulos*ának bemutatóján Vitek szerepét énekelte, és – mint a tenoroknál ez nem ritkaság – ami a szívéen volt, az a száján. Josef viszont, mint sok tizenkilenc éves fiú, abban a tévhitben élt, hogy szívét túl sokszor összetörték, és azzal hízelgett magának, hogy ez a szerve már épp elég kemény. Azon a reggelen, a Bahnhofon ifjúi sztoicizmusának köszönhetően képes volt megőrizni hűvös nyugalma nagyapja könnyes ölelésében. Mi több: szégyenletesen örült, hogy elutazhat. Nem is arról volt szó, hogy szívesen hagyta el Prágát, inkább hogy izgatottan vágyott Amerikába, apja nővérének hazájába, ahol egy Sam nevű unokatestvére is él, valahol abban az elképzelhetetlen Brooklynban, ahol azok az éjszakai fények, meg azok a kemény fiúk vannak, meg a Warner Bros. Az a Cagney-féle kérgesség, amely visszatartotta, hogy kimutassa fájdalmát, amiért el kell hagyni egész családját és az egyetlen otthonát, amit addig ismert, segítette áltatni magát, hogy csupán idő kérdése, és valamennyien utánajönnek New Yorkba. Mellesleg, Prágában a helyzet kétségkívül olyan rossz volt, hogy rosszabb már szinte nem is lehetett volna. Így aztán Josef nem horgasztotta le a fejét, arca száraz maradt, szívta a cigarettáját, és eltökélten figyelte a peronon tartózkodó többi utast, a füstölgő mozdonyokat, az elegáns kabátos német katonákat, alig törődve családtagjaival. Megcsókolta nagyapja barázdált orcáját, elviselte anyja hosszú ölelését, kezét rázott az apjával és az öccsével, Thomasszal, aki egy borítékot dugott Josef kezébe. Josef, színlelt szórakozottsággal becsúsztatta a borítékot a kabátzsebébe, mintegy észre sem véve, hogy Thomas alsó ajka megremeg, amikor a levél eltűnik a zsebben. Amikor aztán felkapaszkodott volna a vonatra, apja megragadta fia kabátja szárnyát, és visszahúzta a peronra.

Hátulról átnyalábolta Josefet, és hozzászorította nedves arcát. Amint apja könnyáztatta szakálla az arcához ért, iszonyú, megalázó érzés fogta el, és sietve kiszakította magát apja karjaiból.

– Viszlát majd a vicclapokban – mondta. „Csak derűsen – biztatta magát –, mindig derűsen. Az én magabiztosságom ad nekik reményt a megmenekülésre.”

Mihelyt azonban a szerelvény kihúzott a peronról, és Josef elvackolódott a másodosztályúfülke ülésén, mintha gyomorszájon vágták volna, úgy csapta meg a szégyen, hogy milyen gyalázatosan viselkedett. Egyszerre úgy érezte: bőre feldagad, lüktet, ég a szégyentől, mintha egész teste fellázadt volna a viselkedése miatt, mintha a szégyen ugyanolyan katasztrófális reakciót váltana ki, mint a darázscsípés. Az a bizonyos jegy, a kiutazási illetékkel meg a „közvetett fogyasztási adóval” pontosan annyiba került, amennyit az anyja annak a gyémántbrossnak az elzálogosításából össze tudott kotorni, melyet a férjétől kapott a tizedik házassági évfordulójukra. Nem sokkal e szomorú évforduló előtt Frau Dr. Kavalier a terhessége negyedik hónapjában elvetélt, és Josef fejében most hirtelen felbukkant meg nem született kishúgának a képe – kislány lett volna – mint valami csillogó ködfelhőcske, és rászégezte szemrehányó gyémánt tekintetét. Amikor Egerben felszálltak a bevándorlási hivatal illetékesei, hogy leszedjék a vonatról – a neve többedmagáéval együtt ott szerepelt a listájukon –, két kocsi között, a peronon találtak rá, amint – könnye-taknya egybefolyva – zokogott bele a könyökhajlatába.

Távozásának szégyene azonban semmiség volt visszaterése elviselhetetlen gyalázatához képest. Útban visszafelé, Prágába, egy helyi járat levegőtlen harmadik osztályú vagonjába zsúfolva, egy csomó keménykötésű, hangos

szudétanémet család között, akik valami egyházi találkozóra igyekeztek a fővárosba, az első órában azzal ostromozta magát, hogy ami történt, csupán méltó büntetés a keményszívűségéért, a hálátlanságáért, már pusztán azért, mert elhagyta a családját. Amint azonban a vonat elhagyta Kladnót, egyre jobban kezdett kirajzolódni előtte az elkerülhetetlen hazatérés képe. Ez a váratlan hazatérés egyáltalán nem kecsegtette azzal, hogy jóváteheti megbocsáthatatlan viselkedését, ellenkezőleg, úgy érezte, csak arra lesz jó, hogy újabb szomorúságot okozzon a családjának. Hat hónapja, a megszállás kezdete óta, a Kavalier család minden erőfeszítésének, egész létének középpontjában az az igyekezet állt, hogy Josefet kijuttassák Amerikába. Ez az erőfeszítés afféle szükséges ellensúlyként működött a pusztta fennmaradás viszontagságaival szemben, ígéretes védőoltásként hatott a küzdelem sorvasztó hatásai ellen. Mihelyt a Kavalier családnak tudomására jutott, hogy Josef, aki 1920-ban, a család rövid ott-tartózkodása alatt Ukrajnában született, a politika egy vargabetűje következtében kivándorolhat az Egyesült Államokba, a kijuttatásához szükséges fáradságos és költséges procedúra egy időre ismét egyfajta rendet és értelmet vitt az életükbe. Mekkora csapás lenne számukra, ha alig tizenegy órával azután, hogy elutazott, ismét megjelenne a küszöbükön! Nem, gondolta, nem teheti meg, hogy hazatérésével elkerítse őket. Amikor a vonat kora este bekúszott a prágai pályaudvarra, Josef az ülésen maradt, mozdulni is képtelen volt, mindaddig, míg egy arra járó kalauz – udvariatlanság nélkül – azt nem tanácsolta, hogy a fiatalúr jobban tenné, ha leszállna.

Josef bebotorkált a restibe, lehajtott vagy másfél liter sört, és a helyiség hátsó részében, egy bokszban hirtelen elnyomta az álom. Nem tudta, mennyi idő telt el, mire

a pincér odajött, megrázta, és Josef részegen felébredt. Küszködve kicipelte a bőrdöngjét a város utcáira, melyekről aznap reggel még komolyan úgy gondolta, hogy talán soha nem látja viszont őket. Végigvonszolta magát a Jeruzsálem utcán, a Josefovba, és lábai csaknem akaratlanul vitték a Maisel utcába, öreg mestere lakásához. Nem tehetette meg, hogy újra odaálljon a családja színe elé, és tönkretegye minden reményüket; nem, a viszontlátás nem történhet meg az Atlanti-óceán innenső oldalán, semmi szín alatt. Ha Bernard Kornblum nem tud segíteni abban, hogy megszökjön, legalább segít elrejtőzni.

Kornblum adott Josefnek egy cigarettát, és meg is gyújtotta neki. Nem Josef Kavalier, nem is a gölem őrzői voltak az elsők, akik hozzá fordultak ama kétségbeesett reménytől vezérelve, hogy a börtöncellák, kényszerzubbonyok és vasládák terén szerzett szakértelme valamiképpen kiterjeszhető a független országok határainak felnyitására is. Egészen ma estig elutasította ezeket a kéréseket, nem csupán azért, mert úgy tartotta, hogy kivihetetlenek vagy meghaladják a szakértelmét, hanem mert túlzónak és elhamarkodottnak vélte őket. Most azonban, ahogy székén ülve elnézte egykori tanítványát, amint tehetetlenül matat a tárcájában az iratai vékony papírra gépelt harmadpéldányai, vasúti jegyei, bevándorlási kártyái között, éles füle egyszerre meghallotta azt a számára félreismerhetetlen kattánást, amellyel egy nagy vaslakat lamellái a helyükre kattannak. A Bevándorlási Hivatal, Adolf Eichmann irányítása alatt, a cinikus hivatali zsarolás módszeréről áttért a nyílt rablásra: a kérelmezőktől kicsikarta mindenüket, a semmiért cserébe. Nagy-Britannia és Amerika becsukta a kapuit. Josef csupán nagynénje kitarlásának és annak a véletlen szerencsének köszönhette amerikai beutazóvízumát, hogy a Szovjetunió területén született. Eköz-

ben itt, Prágában még egy ócska, mihaszna agyagdarab sem lehetett biztonságban a betolakodók ragadozó szimata elől.

– Egyet tehetek: eljuttatlak Vilnába, Litvániába – szólalt meg végre Kornblum. – Onnan magadnak kell megelened az utat. Memel most a németek kezén van, de talán átjuthatsz Priekulén keresztül.

– Litvániába?

– Igen, sajna, ez minden.

A fiú egy perc múlva bólintott, vállat vont, és elnyomta a cigarettáját a Hofzinser Klub krajcár- és pikkmintás hamutartójában.

– „Ne arra gondolj, hogy valahonnét szöksz” – idézte egy régi mondását Kornblum. – „Azzal törődj, hogy valahová szöksz.”